

Pelastakaa Lasten vastaus hallintovaliokunnan kirjalliseen kuulemispyyntöön

HE 219/2024 vp

Pelastakaa Lapset kiittää hallintovaliokuntaa mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto hallituksen esitysluonnokseen rikoslain lukujen 6 ja 17 muuttamisesta. Lyhyen lausuntoajan puitteissa rajaamme huomiomme tarkastellen lausuntoesitystä lasten ja nuorten radikalisoitumisen ja ekstremismin asiantuntija-alueeltamme.

Lapsenoikeusloukkauksia seuraavan työmme perustana ja lainsäädännön laatimisen sekä toimeenpanon arvioinnin työkaluna on Pelastakaa Lapsissa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOSⁱ), joka velvoittaa Suomen valtiota lain tasoisesti, ja koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lisäksi kannanmuodostuksemme ja yhteiskunnallisen analyysimme pohjaa järjestömme tekemiin selvityksiin, kyselytutkimuksiin ja raportteihin, sekä suoraan lapsilta ja perheiltä saatuu kokemustietoon.

Järjestöllämme on erityisosaamista monipuolisesta väkivallan vastaisesta työstä, erityisesti digitaalisissa ympäristöissä. Korostamme, että lasten on voitava elää turvallista arkea niin digiympäristöissä kuin niiden ulkopuolella. Nykyajalle on tyypillistä, että väkivaltainen sisältö, kuten vihapuhe ja väkivaltaa todistavat ja ihannoivat videot leviävät nopeasti erityisesti verkossa.

On myös huomioitavaa, että väkivaltaiset toimijat, kuten ekstremistiset ääriliikkeet, levittävät aktiivisesti propagandaa ja kohdistavat rekrytointia yhä nuorempiin lapsiin. Lapsia tulee siksi suojella entistä tehokkaammin vihamielisten ideologioiden vaikutuksilta ja väkivaltaiselta ekstremismiltä. YK:n lapsen oikeuksien sopimus takaa, että jokaisella lapsella on oikeus turvalliseen elämään ilman väkivaltaa tai sen pelkoa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta hallituksen esitysluonnosta on tarkasteltava artiklan 19 (Lasta on suojeltava kaikelta väkivallalta, välinpitämättömältä kohtelulta ja hyväksikäytöltä.), artiklan 36 (Lasta on suojeltava kaikelta hyväksikäytöltä.), artiklan 39 (Väärinkäytösten uhriksi joutunut lasta on autettava toipumaan ja hänen sopeutumistaan yhteiskuntaan on edistettävä.) ja artiklan 40 (Lakia rikkonutta tai siitä epäiltyä lasta on kohdeltava hänen ihmisarvoaan kunnioittaen ja hänen ikänsä huomioon ottaen.) näkökulmasta. Artiklojen merkitystä syventävät YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit nro 20 (2016)ⁱⁱ nro 24 (2019)ⁱⁱⁱ sekä nro 25 (2021)^{iv}.

Yleisenä huomiona esitämme, että vaikka esitysluonnoksessa on arvioitu sen vaikutuksia erilaisiin ihmisryhmiin (4.2.2 Vaikutukset erilaisiin ihmisryhmiin), ja nostettu esille myös lapsivaikutuksia, olisi ollut tarpeellista, että lapsivaikutusarviointi olisi ollut vielä laajempi, syvempi ja johdonmukaisempi ottaen huolellisemmin tarkasteluun YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artiklojen ja sopimuksen yleisperiaatteiden asettamia velvoitteita suojella lapsia. Muistutamme, että lainsäädännön arviointineuvosto kehotti 9.12.2024 antamassaan lausunnossa arvioimaan esityksen vaikutuksia alle 15-vuotiaiden ja 15–17-vuotiaiden lasten aseman kannalta.

7.1 Rikollisjoukkoja koskeva koventamisperuste

Esitysluonnoksessa määritellään seikkaperäisesti, millainen ryhmä muodostaa rikollisjoukon. Olemme sitä mieltä, että lakia sovellettaessa on tarkoista määritelmistä huolimatta kiinnitettävä huomiota

lapsen oikeuksien toteutumisen arviointiin ja varmistamiseen erityisesti silloin, kun koventamisperusteena on tilannekohtainen arvio.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että lasten ja nuorten maailmassa kaveriporukoissa on liikkuvuutta ja löyhyyttä. Ydinryhmän ympärillä voi olla kevyemmin ryhmään kiinnittyneitä useita henkilöitä, jotka ovat myös eri tavoin osa ryhmää. Näkemyksemme on tästä syystä, että on riski, että lapsi tulee määritellyksi osaksi rikollisjoukkoa virheellisesti ja vailla riittävää perustetta.

Riski tähän on erityisen suuri niillä lapsilla ja nuorilla, jotka kuuluvat sellaiseen ryhmään, johon yhteiskunnallisesti kohdistuu ennakkoluuloja, kuten esimerkiksi maahanmuuttajataustaiset tai vähävaraisten perheiden lapset. Tilannekohtaisessa arviossa on siis näkemyksemme mukaan erityisen tärkeää kiinnittää huomiota myös yhteiskunnallisesti vallitseviin ennakkokäsityksiin.

7.2 Erityisen nöyryyttävää tekotapaa koskeva koventamisperuste

Yleisesti on tarpeellista muistaa, että nöyryyttäminen tapahtuu aina jossain sosiaalisessa kontekstissa ja tietyn sosiaalisen yhteisön silmissä. Esimerkiksi väkivallan teon kuvaaminen itsessään on jo nöyryyttävää, mutta erityisesti materiaalin leviäminen uhrille sosiaalisesti ja emotionaalisesti merkityksellisissä yhteisöissä, kuten sosiaalisessa mediassa, lisää kokemuksen traumaattisuutta uhrille.

Hallituksen esitysluonnoksessa ei tule mielestämme tarpeeksi hyvin määritellyksi, miten koventamisperuste suhteutuu verkossa leviävään nöyryyttävän materiaaliin. Esimerkiksi, millä keinoin puututaan siihen, että nöyryyttävän tekoon osallistumattomat jakavat materiaalia sosiaalisessa mediassa.

Lakiehdotuksessa esitetään, että koventamisperusteen ulkopuolelle voisi jäädä kuvattu nöyryyttävä väkivallanteko silloin, kun kuvamateriaalia ei levitetä (s. 56). Näkemyksemme on, että pelkästään kuvamateriaalin olemassaolo on jo itsessään traumatisoivaa uhrille ja ylläpitää jatkuvaa pelkoa siitä, että materiaali leviää myöhemmin.

Kaikkienensa Pelastakaa Lapset katsoo, ettei lakiehdotus huomioi tarpeeksi verkkomaailman vaikutuksia nöyryyttämisilmiössä. Verkko on lasten ja nuorten elämän näkökulmasta yksi keskeisimmistä sosiaalisen yhteenliittymisen areenoista ja siten keskeisessä asemassa.

Vuonna 2023 Suomen YK:n lapsen oikeuksien komitealta saamissa johtopäätelmissä komitea pyysi palauttamaan mieliin yleiskommenttinsa nro 25 (2021) digitaaliseen ympäristöön liittyvistä lapsen oikeuksista ja suositteli, että ”sopimusvaltio a) tehostaa sääntelyään ja suojelupolitiikkaansa suojellakseen lasten oikeuksia ja turvallisuutta digitaalisessa ympäristössä”; ja ”b) varmistaa, että tiedonsaantiin ja digitaaliseen ympäristöön pääsyä koskevilla säädöksillä suojellaan lapsia haitalliselta sisällöltä ja aineistolta sekä verkossa esiintyviltä riskeiltä.”

7.3 Alle rikosvastuikäisen käyttäminen rikoksen tekemiseen

On tarpeellista, että esityksessä nostetaan esille, että Suomea velvoittaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59–60/1991), joka ”edellyttää muun ohella sitä, että sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja

pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä (19 artikla). Yleissopimus edellyttää myös, että sopimusvaltiot suojelevat lasta kaikilta muilta hänen hyvinvointiaan jollain tavoin uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta (36 artikla)”

Ymmärrämme hyvin, että ”ehdotuksessa on kyse alle rikosvastuikäisen käyttämisen erityisen vahingollisuuden ja moitittavuuden huomioon ottamisesta lainsäädännössä paremmin”, ja kuten esitysluonnoksessa todetaan ”Ehdotetulle sääntelylle on siten perus- ja ihmisoikeusjärjestelmien kannalta hyväksyttävät perusteet” ja, että ”Lapsiin kohdistuva korostunut suojelutarve huomioiden ehdotetun säännöksen voidaan katsoa olevan myös suhteellisuusvaatimuksen mukainen.”

Pelastakaa Lapset toivoo, että tarkasteltaisiin silti vielä tarkemmin sitä, että koventamisperuste koskee ainoastaan alle 15-vuotiaita, eikä alaikäisten, mutta rikosoikeudellisesti vastuussa olevien lasten (15-17-vuotiaiden) tilannetta oteta huomioon. Esimerkiksi 16-vuotiaan nuoren voidaan katsoa olevan alisteisessa asemassa täysi-ikäisiin, ja saman ”rikollisjoukon” osana toimiessaan täysi-ikäinen on usein valta-asemassa alaikäiseen verrattuna ja siten voi joutua ”käytetyksi” rikosten tekemisessä.

Lisätietoja:

Ekstremismiä ennaltaehkäisevä työ

Rosa Haavisto
asiantuntija

rosa.haavisto@pelastakaalapset.fi

Annukka Kurki
tiimivastaava

annukka.kurki@pelastakaalapset.fi

ⁱ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista https://um.fi/yk-n-voimassa-olevat-ihmisoikeussopimukset/-/asset_publisher/vcCt60yvlDdt/content/yleissopimus-lapsen-oikeuksista-1989-

ⁱⁱ Yleiskommentti nro 20 (2016) lapsen oikeuksien täytäntöönpanosta nuoruusiässä [https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/CRC_C_GC_20_korjattu2021+\(1\).pdf/01427c3f-dfc4-6006-93fc-b7bd4fe7e4dc/CRC_C_GC_20_korjattu2021+\(1\).pdf?t=1632722328479](https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/CRC_C_GC_20_korjattu2021+(1).pdf/01427c3f-dfc4-6006-93fc-b7bd4fe7e4dc/CRC_C_GC_20_korjattu2021+(1).pdf?t=1632722328479)

ⁱⁱⁱ Yleiskommentti nro 20 (2016) lapsen oikeuksien täytäntöönpanosta nuoruusiässä [https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/CRC_C_GC_20_korjattu2021+\(1\).pdf/01427c3f-dfc4-6006-93fc-b7bd4fe7e4dc/CRC_C_GC_20_korjattu2021+\(1\).pdf?t=1632722328479](https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/CRC_C_GC_20_korjattu2021+(1).pdf/01427c3f-dfc4-6006-93fc-b7bd4fe7e4dc/CRC_C_GC_20_korjattu2021+(1).pdf?t=1632722328479)

^{iv} Yleiskommentti nro 25 (2021) digitaaliseen ympäristöön liittyvistä lapsen oikeuksista https://lapsiasia.fi/documents/25250457/38754461/CRC_CGC_25.pdf/ebcdf2d4-f99e-ca3a-a60c-ca8a19717eb6/CRC_CGC_25.pdf?t=1629289243261